

שבט של אדונו, והלא טרם שיחרורו הוא במציאות ומצב של "עבד", וגדרו שמכלל גוי יצא ולכלל ישראל גמור לא הגיע, ואף שנאמר יד עבד כיד רבו, תהני ידו לקנינים, אבל לעולם ועד אין זה עושה אותו שיהיה מהשבט של אדונו, ואחר שחרורו של העבד הוא גר, ולעולם אינו יכול להיות מאותו שבט של אדונו וז"ב. וצ"ע. [ואיני נכנס עכשיו לדון שהרי באיסורים בכלל לא אמרין יד עבד כיד רבו, ועיין בשיטה מקובצת בבא מציעא (דף צ"ו), ולגאון המחבר רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספרו שו"ת שמע אברהם (סימן מ"ו), ועיין שו"ת הגרע"א מהדורה תנינא (סימן קל"ט), ושו"ת מהר"י אסאד או"ח (סימן ע"ב), ושו"ת תורת חסד או"ח (סימן מ"ה), ושו"ת מהרש"ם ח"ו (סימן כ"ד), ושו"ת חלקת יואב (ח"מ ס"ס א') ובהגותיו למהרי"ט אלגאזי שם, ועוד ועוד, ונתבאר בחידושי בקונטרס מיוחד בס"ד].

ומצאתי עכשיו שהגאון רבי יצחק אבולעפיה ז"ל עצמו שם בשו"ת פני יצחק ח"ה (בהשמטות דקע"ט סע"ג) ראה תירוץ הרב פדה את אברהם הנ"ל ואחר שהביא דבריו כה כתב עליו: "גברא רבה חזינא פירוקא לא חזינא, דאם כדבריו נשים נמי דהא קיימא לן יד אשה כיד בעלה ואשתו כגופו דמי, ואמאי אם הדיחיה נשים מיעטן הכתוב" וכו', עיין שם באורך.

אבל לא ידעתי מדוע הגאון פני יצחק ז"ל הוזקק להא, והלך בדרך זו, ולא הרגיש במה שכתבתי לחלק ש"י עבד כיד רבו" לעולם לא יפעל ויעשה את העבד לאנשי השבט וכנ"ל, ואולי לזה נתכוין וצ"ע.

ובספר המפתח על הרמב"ם (שם דף תל"ב) בענין אם עבדים יכולים להדיח ציינו לעיין בזה בצפנת פענח ואור שמח על הרמב"ם שם, וכעת לא ביררתי, ואתה תחזה.

סימן לב.

בענין טף דעיר הנדחת נהרגים

סנהדרין (ק"א ב') תנן: "אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעולם הבא, ואינן נהרגים עד שיהיו מדיחיה מאותה העיר, ומאותו השבט, ועד שיודח רובה ועד שידחיה אנשים, הדיחיה נשים וקטנים וכו' הרי אלו כיחידים".

ובך שנינו בתוספתא שם: "קטני בני אנשי עיר הנדחת שהודחו עמה אין נהרגין, רבי אליעזר אומר נהרגין, אמר ליה רבי עקיבא מה אני מקיים ונתן לך רחמים ורחמך והרבך, אם לרחם על הגדולים, הרי כבר נאמר הכה תכה, אם לרחם על

בהמתן, הרי כבר נאמר ואת בהמתה לפי חרב, מה אני מקיים ונתן לך רחמים אלו קטנים שבתוכה" ע"ש.

ובספר דברים (י"ג י"ג): "כי תשמע באחת עריך אשר ה' אלהיך נתן לך לשבת שם לאמר: יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישבי עירם לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעתם: ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בקרבך: הכה תכה את ישבי העיר ההוא לפי חרב החרם אתה ואת כל אשר בה ואת בהמתה לפי חרב".

וראיתי לרב קדמון, בן דורו של מרן הבית יוסף ז"ל, מר ניהו רבה, רבי אברהם מנחם הכהן רפאפורט ז"ל, בספרו היקר מנחה כלולה (נדפס בשנת שני"ד, דברים שם) שכה כתב: "ואת כל אשר בה, הם הנשים הנגררים אחר האנשים, אבל הטף זכרים, ונקבות בלתי נשואות, אין ממיתים אותם, הכי איתא בתוספתא דסנהדרין (פי"ד ה"א), דהלכה כרבינו עקיבא מחבירו, דאלה עניי הצאן מה עשו" עכ"ל. [ונראה שעיקר דברי הרב מנחה כלולה ז"ל בנויים על דברי הרמב"ן ז"ל בביאורו לתורה שם, וכמנהג ודרך הרב מנחה כלולה ז"ל להשתית לבנות ולייסד דבריו על פירושי רבותינו הקדמונים, ועיין בהקדמתו].

ותמוה שהרי הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות עבודה זרה (פ"ד ה"ו) כך פסק: נמצאו כל העובדים מיעוטה - סוקלין אותן, ושאר העיר ניצול. נמצאו רובה - מעלין אותן לבית דין הגדול וגומרין שם דינם, והורגין כל אלו שעבדו בסייף, ומכין את כל נפש אדם אשר בה לפי חרב, טף ונשים אם הודחה כולה, ואם נמצאו העובדים רובה, מכים את כל הטף ונשים של עובדים לפי חרב, ועיין שם במגדל עוז ובספר עבודת המלך, ובקונטרס מעט צרי על הרמב"ם, הנדפס בסוף ספר ישועות מלכו, הלכות תשובה (פ"ו ה"א) עיין שם.

ומפורש בדברי הרמב"ם ז"ל שכאשר היו הורגים את אנשי עיר הנדחת שרובם עבדו עבודה זרה, היו הורגים כל נפש חיה שבה, כולל טף ונשים, וצ"ע. **איברא** דכבר הו"ו בה רבנן קמאי נ"ע, ורבינו הגדול נשיא נשיאי הלויים הרמ"ה אבולעפיה ז"ל בתשובתו לחכמי לוניל האריך לתמוה על פסק הרמב"ם בזה, והשיבו רבינו אהרן ב"ר משולם ז"ל, והרמ"ה ז"ל חזר והשיגו, וגם הר"ש משאנץ ז"ל חיוה דעתו בענין, וכאשר נדפסו דבריהם באגרות הרמ"ה הנקראים "כתב אל רסאייל" עיין שם. [ועכשיו נדפסו גם בספר סנהדרי גדולה כרך א' (מדף קפ"ו) ואילך]. **ובספר** גליוני הש"ס מכות (כ' א') הביא חידוש נפלא משו"ת מהר"ם מרוטנבורג (סימן תע"ו) דטף דעיר הנדחת דנהרגים, היינו דוקא אם הקטנים עבדו עבודה זרה. ע"ש.

מנוחת

סימן לב

שלום ח"א

קג

הגדה

ובעניותי נעלם ממני הא מנא לן ומנין מקור הדברים, שהרי בתוספתא התנאים נחלקו בהא רבי אליעזר ורבי עקיבא בהא, לתנא קמא דהוא רבי עקיבא אין טף נהרגים, לא שנא עבדו או לא עבדו, ולרבי אליעזר כל הטף נהרגים, לא שנא עבדו לא שנא לא עבדו וכנ"ל, רצ"ב.

והוסיף בגליוני הש"ס מכות שם וכתב: "ועיין בתשובת מהר"ם מרוטנבורג שם שאחר שהביא התוספתא הנ"ל שקטני עיר הנדחת שהודחו עמה לתנא קמא אין נהרגין ולרבי אליעזר נהרגין, כתב חידוש, דמדרכי אליעזר אומר נהרגין, סברא הוא דלרבנן מיהת אין מתאבלין עליהן", והגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל דן בחידוש זה ע"ש.

ויש לי להעיר מדברי רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה דברים (י"ד א') שכה כתב: "בנים אתם לה' אלהיכם, נסמכה פרשה זו לעיר הנדחת, להורות שאסור להתאבל על מתי עיר הנדחת, איש על בנו, ועל אחיו", ולא ידעתי מדוע לא הזכיר דבריו בגליוני הש"ס שם.

ובעין זה מצאתי שכתב תלמיד חבר דמהר"ם מרוטנבורג, הוא רבי חיים פלטיאל ז"ל בפירוש התורה (שם דף תקפ"א): "בנים אתם לה"א לא תתגודדו, ותימה מאי שנא דכל הפרשה כולה בלשון יחיד וזה הפסוק בלשון רבים, ואמר מהר"ח דקאי אדלעיל הכה תכה את כל יושבי העיר ההיא, והבנים שלהם אין להם להצטער ולהקפיד על אבותם, אלא בנים אתם לה"א ולא תתגודדו לא תתחסרו לעשות שורות ומעמדות עליהם כמו בית זונה יתגודדו", ואזיל בשיטת רביה מהר"ם מרוטנבורג ז"ל ודוק היטב.

ומה שכתב במנחה כלולה שם דהלכה כרבי עקיבא נגד רבי אליעזר, משום דהלכה כרבי עקיבא מחבירו, גם זה הוא תמוה אצלי, דהן אמת מצאתי לו הרבה רעים אהובים שכתבו כן, עיין בחדושים המיוחסים לריטב"א בבא מציעא (פ"ט ב' ד"ה וכתב הרב אלפס), ובלחם משנה הלכות עבודת יום הכיפורים (פ"ב ה"ב), ובהלכות קרבן פסח (פ"ט ה"ז), ולגאון ערוך לנר ז"ל בספרו ביכורי יעקב (סימן תרכ"ה סק"א) ושם בתוספת ביכורים, ובתורה תמימה בראשית (כ' אות ח'), וכן לו שם ויקרא (כ"ב אות י"ג) שכולם כתבו כזאת שרבי אליעזר חבירו של רבי עקיבא היה ע"ש.

ובעניותי הדברים הללו צל"ע, כי רבי עקיבא היה תלמיד מובהק דרבי אליעזר, ולא היה חבירו של רבי אליעזר, כנודע, ולפי שעה עיין מה שכתבתי בזה בחיבורי כנסת חיים (סימן ב', וסימן ט"ו), ונתבאר בס"ד היטב במקומו בקונטרס "משנת רבי עקיבא" דילן, ועוד חזון למועד בעזר האל וישועתו.